

Herstelgericht groepsoverleg

Op zoek naar een constructief antwoord op ernstige jeugddelinquentie

Proefschrift van Inge Vanfraechem met het oog op het behalen van de titel van doctor in de criminologische wetenschappen.

Promotor: Em. prof. dr. Lode Walgrave

SAMENVATTING

Dit doctoraat heeft als centrale onderzoeksvraag: "*Biedt hergo een constructief antwoord op ernstige jeugddelinquentie?*" Om hierop een antwoord te formuleren, hebben we eerst de internationale literatuur van herstelrecht en *conferencing* bestudeerd, waarna we in een praktijkgericht onderzoek op een aantal deelvragen zijn ingegaan.

1. HERSTELRECHT

Het herstelrecht is een relatief nieuwe benadering ten aanzien van delicten, waarbij in de reactie op een misdrijf de aandacht vooral uitgaat naar het herstel van de schade die werd veroorzaakt door dat misdrijf. Vanuit een maximalistische visie op herstelrecht hanteren we de volgende definitie:

"Restorative justice is an option for doing justice that is primarily focused on repairing the harm that has been caused by the crime. It is best accomplished through cooperative processes that include all stakeholders."

Verscheidene herstelrechtelijke praktijken bestaan, waarbij in Vlaanderen voornamelijk de praktijk van slachtoffer-dader bemiddeling al sterk is uitgebouwd. Dit wordt voor jongeren vaak toegepast voor lichtere feiten. Vanuit een maximalistische visie dient echter ook een antwoord te worden gezocht op de meer ernstige delicten. De Nieuw-Zeelandse *conferencing*-praktijk blijkt daartoe mogelijkheden te bieden.

2. Conferencing

In Nieuw-Zeeland werden in 1989 de *Family Group Conferences* (FGC's) ingevoerd. In zo een *conference* komen dader en steunfiguren (ouders, vrienden, leerkracht), slachtoffer en steunfiguren, en een politiebeambte samen in een overleg onder begeleiding van een neutrale moderator (zie ook Vanfraechem en Walgrave, 2001).¹ Evaluaties tonen aan dat de *conference* een meerwaarde kan hebben voor slachtoffers wanneer de bijeenkomst goed wordt uitgevoerd; dat het de recidive kan verminderen wanneer bepaalde achtergrondfactoren aanwezig zijn; en dat het kan worden toegepast voor ernstige feiten. In 2000 werd hierover dan ook een pilootproject opgericht in Vlaanderen, waarbij de praktijk van FGC werd vertaald als *herstelgericht groepsoverleg* (hergo). Dit doctoraat bouwt voort op dat pilootproject: nieuwe cijfergegevens werden opgeno-

² Vanfraechem, I. en Walgrave, L., 'Een wetenschappelijk experiment met Herstelgericht Groepsoverleg', *Panopticon*, jrg. 22, nr. 5, 2001, 479-493.

men en de internationale literatuur omtrent herstelrecht en *conferencing* werd grondig bestudeerd en weergegeven.

3. HET HERGO-ONDERZOEK

Voor ons onderzoek houdt een *constructief* antwoord op jeugddelinquentie in dat:

- Hergo kan worden toegepast, rekening houdend met de rechtswaarborgen van de partijen (daders, slachtoffers en ouders van de jonge daders).
- De partijen die centrale rol willen en kunnen spelen.
- De partijen tevreden zijn met het hergo-proces.
- De recidive minstens niet erger is dan andere reacties op het delict.

Om dit in de praktijk na te gaan, hebben we meerdere onderzoeksinstrumenten gebruikt: dossierstudie; vragenlijst voor de moderator betreffende de voorbereiding; observatieschema; halfopen vragenlijsten voor jongeren, ouders en slachtoffers; en een open vragenlijst voor professionele actoren (Vanfraechem en Walgrave, 2004).²

4. ONDERZOEKSRESULTATEN

Enkele van de belangrijkste bevindingen zijn:

1. Een procedure werd uitgewerkt zodat hergo kan worden toegepast in het Belgische jeugdrechtssysteem. Volgens de advocaten en jeugdrechters worden de rechten van de jongeren en slachtoffers daarbij gewaarborgd. Jongeren en slachtoffers zelf vinden dat de procedure rechtvaardig verloopt.
2. Jongeren, slachtoffers en ouders zijn bereid om in overleg te treden over ernstige feiten. Wanneer een jongere daartoe niet bereid is, is dat omdat hij de feiten ontkent of zo een talrijke bijeenkomst niet ziet zitten. Een slachtoffer kan worden vertegenwoordigd door bijvoorbeeld zijn partner of ouders als hij zelf niet aanwezig wil zijn. De steunfiguren van de jongeren zijn soms talrijk aanwezig, soms zijn ze wat moeilijker te bereiken. De steunfiguren van slachtoffers (vaak ouders van een minderjarig slachtoffer) vinden het belangrijk hun eigen verhaal te kunnen vertellen.
3. Jongeren, ouders en slachtoffers zijn in het algemeen tevreden over de ontmoeting en de uitkomst ervan. De kwaliteit van de voorbereiding het inlossen van de verwachtingen die men tevoren had, spelen een belangrijke rol bij de tevredenheid. De voorbereiding is dan ook van belang om realistische verwachtingen voor ogen te kunnen houden tijdens het overleg. Slachtoffers wachten de uitvoering van de overeenkomst af om te kunnen spreken over herstel van de schade.
4. De recidive is moeilijk na te gaan. In ons beperkt onderzoek hieromtrent bleken voor jongeren die deelnamen aan hergo minder nieuwe feiten te zijn gemeld dan voor jongeren die werden doorverwezen naar hergo, maar er uiteindelijk niet aan deelnamen.
5. De positie van het slachtoffer dient in de praktijk te worden bewaakt, zodat het slachtoffer werkelijk een centrale plaats inneemt in het overleg.
6. De aanwezigheid van de politie is belangrijk om informatie te geven tijdens het overleg. Bovendien kan zijn aanwezigheid het gevoel van veiligheid bevorderen bij

² Vanfraechem, I. en Walgrave, L., 'Herstelgericht groepsoverleg voor jonge delinquenten in Vlaanderen. Verslag van een actie onderzoek', *Panopticon*, jrg. 25, nr.6, 2004, 27-46.

de aanwezige partijen, voornamelijk wanneer het gaat over persoonlijke delicten zoals slagen en verwondingen.

7. Hergo biedt mogelijkheden om plaatsingen in gesloten instellingen te verminderen. Enerzijds kan het een alternatief zijn zodat een plaatsing niet nodig wordt geacht. Anderzijds kan het ook een reden zijn om een jongere naar huis te laten gaan en te werken aan het herstel voor het slachtoffer.

Hergo kan aldus een constructief antwoord bieden op ernstige jeugddelinquentie, wanneer dader en slachtoffer bereid zijn mekaar te ontmoeten met steun van personen die voor hen belangrijk zijn. Zij gaan dan samen na welke schade is veroorzaakt door het delict en hoe die schade kan worden hersteld.

Toekomstig onderzoek kan zich richten op de volgende thema's:

- Typering van *conferencing*-modellen met aandacht voor: de betrokkenheid van het slachtoffer; het belang van het privé-overleg; de rol en het belang van de steunfiguren; de rol van de politie.
- Factoren die de tevredenheid beïnvloeden.
- Inhoud van het herstel van de schade.
- Ontwikkeling en verdieping van theoretische concepten.

Met ons onderzoek hebben we alvast een eerste aanzet gegeven omtrent deze thema's.